

i, amb ella, el miratge sobredimensionat que se n'havia fet des d'una certa Espanya i, en especial, des del catalanisme.

La meritòria tasca de l'autor ha consistit llavors a fer un resseguiment circumstanciat dels escrits orsians referents al conflicte i de la controvertida recepció de què aquests van ser objecte. Les conclusions que se n'extreuen no capgiren allò que ja sabíem sobre l'arriscat equilibris-me d'Ors en aquella difícil conjuntura. Però hi arribem ara, a aquelles, amb més d'informació provada, amb més de fonamentació contrastada, amb més de demostració empírica.

En aquest darrer aspecte, val a dir que el llibre de Fuentes Codera és d'aquells que, podent, no s'aventura tanmateix a estirar més el braç que la màniga. Els fets són els fets. *Intelligenti pauca*, doncs.

No cal, per tant, emfasitzar la solitud d'Ors en promoure, a nivell cultural i filosòfic, un debat sobre la contesa, el qual —a un tal nivell almenys— o bé no interessava els principals dirigents del regionalisme lligaire (p. 251), o bé enfurismava els qui sols sabien enjudiciar aquella des de la visceralitat més *chauvine* (p. 178-186, 197-221, 229-233). No és menester tampoc subratllar la tremenda ingenuïtat de representants del catalanisme alienadament embadocats per França (p. 104) i les restitucions territorials (!) que alguns incauts se'n prometien (p. 278).⁵ Ni potser no és així mateix necessari ponderar més del compte la integritat moral i la conseqüència intel·lectual de qui, a desgrat de fer-ho des de premisses idealitzants i subsegüentment esbiaixades, va saber això no obstant gosar assumir actituds equànimes i esbossar respostes honestes davant l'esfondrament del món aquell de la suposada *Belle Époque* (p. 287, 290).

En qualsevol cas, vet aquí un estudi que ajuda a entendre una mica més aquell vell Xènius que, al marge de la seva trajectòria posterior (o potser tot just perquè aquesta fou com fou), possiblement s'agradaria avui de poder llegir-lo.

JOSEP MURGADES

Montserrat DUCH PLANA (ed): *La II República espanyola: perspectives interdisciplinàries en el seu 75è aniversari*, Tarragona, Universitat Rovira i Virgili, 2008, 304, pàgines.

La Universitat Rovira i Virgili ha tingut des de fa molts anys un paper notable a l'hora d'impulsar debats, estudis i col·loquis sobre la Segona República espanyola. Tal com ens explica Mercè Jordà Olives, en el pròleg a *La Segunda República espanyola*, tot just iniciar-se la dècada dels vuitanta del segle passat, mentre estàvem encara en plena transició, un grup de professors i professores d'aquesta universitat van decidir que calia commemorar el cinquantenari de la proclamació de la República, com homenatge a un règim polític que havia donat pas a l'única etapa democràtica que havia viscut Espanya fins llavors.

El resultat immediat d'aquesta decisió fou la convocatòria d'un col·loqui, que es va celebrar el 1981, en el que hi van participar nombrosos historiadors —alguns d'ells de reconegut prestigi mundial, com Edward Malefakis, Gabriel Jackson o Tuñón de Lara, entre altres— i al que s'hi van enviar unes 400 comunicacions. El col·loqui es va complementar amb diverses activitats: una taula rodona, una exposició bibliogràfica i la projecció de pel·lícules i docu-

5. Hauria anat aquí com anell al dit citar l'article d'Enric Ucelay Da Cal «Wilson i no Lenin: l'esquerra catalana i l'any 1917», *L'Avenç*, núm. 9 (octubre 1978), p. 53-58 i, més concretament, l'anècdota que hi reporta (p. 57) sobre Clemenceau traient-se del davant sense contemplacions uns comissionats catalans.

mentals sobre la guerra civil. A partir de llavors, la URV ha seguit treballant de manera tenaç en la línia endegada amb el col·loqui. Un dels fruits d'aquella primera llavor van ser les jornades celebrades, l'abril de 2006, per commemorar el 75è aniversari de la Segona República. Els anys que separen ambdues commemoracions han estat rics quant a la quantitat de producció historiogràfica sobre aquell esdeveniment, si bé desigual quant a la seva qualitat. S'han obert nombroses línies d'investigació i s'ha publicat molt, des de treballs d'història general fins a treballs sobre història local, des de treballs sobre partits polítics i organitzacions sindicals fins a treballs d'història social. De tota manera en aquests darrers anys, sembla que l'interès del món acadèmic i universitari per la Segona República ha quedat una mica relegat en favor de la recerca sobre el franquisme i la transició.

La II República espanyola recull en dotze capítols algunes de les conferències que es van llegir en aquelles jornades. El subtítol, *Perspectives interdisciplinàries en el seu 75è aniversari*, ens posa sobre la pista dels objectius dels convocats de les jornades: oferir una aproximació al coneixement plural i divers sobre l'experiència republicana, des de «mirades» diferents. El primer capítol —*L'organització política territorial de la II República espanyola*, de Josep Oliveras i Samitier— analitza l'organització territorial, el pas de l'estat centralista unitari a un estat unitari descentralitzat, superador de la divisió provincial, i la incidència de la guerra civil en el procés d'acceleració de la reorganització territorial de Catalunya. Aporta també unes breus pinzellades sobre les projectades reorganitzacions territorials de València, País Basc, Galícia, Andalusia i Balears. En el segon capítol —*Catalanisme, salut mental i avantguarda (1883-1938)*— Josep M. Comelles fa una exposició que excedeix el marc cronològic de la II República: ja des de finals del segle XIX determinats sectors del món psiquiàtric català es plantejaven l'absència de polítics públiques respecte de la salut mental. Aquesta irresponsabilitat de les administracions va ser, en part, subsanada per l'obra de govern de la Mancomunitat de Catalunya en el marc d'una política d'acció social globalment molt important, que va quedar tallada durant l'etapa de la dictadura de Primo de Rivera. El 1933, la Generalitat de Catalunya, a través de la Conselleria de Sanitat i Assistència Social, va reiniciar la feina interrompuda el 1923, feina que es va intensificar durant la guerra civil, quan el govern català va confiscar, nacionalitzar i comarcalitzar els hospitals.

En el tercer capítol —*L'art a Catalunya en temps de la II República*— Antonio Salcedo Miliani ens ofereix una sintètica exposició sobre l'activitat artística, cultural i pedagògica des d'una perspectiva no exclusivament barcelonina, tant a partir de la gestió institucional com de la iniciativa privada. Segons l'autor, «els cinc intensos anys de la República foren essencials en particular per al desenvolupament de l'arquitectura i per l'entrada de noves tendències en els camps de la pintura i l'escultura». El quart capítol —*Luis Cernuda: una idea de España*— escrit per Manuel Fuentes Vázquez, és un breu text sobre el compromís polític i l'adhesió a la defensa de la República per part del que fou un dels més grans poetes espanyols del segle XX. Un compromís i una defensa que l'acabaran portant a l'exili, des d'on, escriu Manuel Fuentes, per al poeta «España sólo puede ser soñada en los libros». M. Antònia Ferrer Bosch estructura el quint capítol —*Consideracions sobre la reforma agrària de la Segona República*— en dues parts. La primera fa un repàs sobre els debats polítics i historiogràfics a l'entorn de la qüestió agrària des de Flórez Estrada fins a l'actualitat; i la segona, analitza els diversos projectes reformistes que finalment van desembocar en l'obra legislativa portada a terme entre 1931 i 1936. A partir de llavors, el poder només passaria «a legislar les imposicions populars, en un clima poc racional i típicament bèl·lic».

El sisè capítol —*Els enemics de la República*— és un text de Joan Maria Thomàs, en el que l'autor es pregunta sobre quins van ser els enemics dels republicans entre 1931 i 1936. I la seva resposta és: els sectors tradicionals de la dreta (monàrquics, feixistes, militars,

etc), però també molts anarquistes, anarcosindicalistes i certs sectors del bolxevisme. I, per acabar Thomàs es fa una altra pregunta: «significa la victòria franquista el triomf del feixisme a Espanya?» La seva resposta és matitzada: el règim franquista és *feixistitzat*. En el setè capítol —*Segona República: reforma de l'estat i estatut d'autonomia de Catalunya*— J. M. Roig i Rosich fa una síntesi dels debats sobre l'autonomia de Catalunya a dins i a fora de les Corts republicanes, de l'actitud dels partits polítics, per concloure que l'Estatut va ser més atorgat que guanyat. En el vuitè capítol, —*El problema militar de la Segona República*—, Gabriel Cardona planteja les dificultats d'Azaña per imposar un model d'exèrcit allunyat de la política, en un moment en què molts exèrcits europeus ja havien cedit a les temptatives intervencionistes. El projecte militar republicà va quedar arruïnat el juliol de 1936. En el novè capítol —*Les polítiques reformadores. Les polítiques educatives (1931-1936). L'obra educativa de la República dels professors*—, Salomó Marquès ens explica les enormes dimensions de l'obra educativa i escolar portada a terme entre 1931 i 1939 des d'una doble perspectiva —catalana i espanyola— i posa un especial accent en l'etapa de la guerra civil i la creació i actuació del CENU.

En el desè capítol —*Autores catalanes en la II República*— Montserrat Palau fa un «retrat de grup» de la segona generació d'escriptores «en la nostra tradició», Aurora Bertrana, M. Teresa Vernet, Anna Murià, Mercè Rodoreda, entre altres. Són creadores que no teoritzen en les seves obres de ficció, de creació literària, encara que si en els seus textos periodístics, sobre la condició femenina o el feminisme: se centren en la vida de les dones des d'una perspectiva social, no explícitament política. De tota manera, a partir de 1936, podem apreciar una clara evolució cap a actituds polítiques més definides.

El penúltim capítol, —*Els enfrontaments polítics i militars en el camp republicà durant la guerra civil*—, de Josep Sánchez Cervelló, és un resum del seu llibre *¿Por qué hemos sido derrotados? Las divergencias republicanas y otras cuestiones*, publicat el 2006. L'autor combat un tòpic a l'ús en aquests darrers temps segons el qual el bàndol republicà va perdre la guerra per les rivalitats internes. No és cert: va perdre la guerra per la no-intervenció «suggerida per França a la Gran Bretanya», a l'inici del conflicte bèl·lic. La diplomàcia occidental va impedir que arribés ajut als republicans, mentre els rebels sí que el van rebre. I el suport soviètic va ser insuficient i sotmès a les necessitats estratègiques de la URSS. A partir d'aquí analitza els diversos problemes interns del bàndol republicà: les responsabilitats del president Azaña, el debat sobre fer la guerra o la revolució, el miratge d'un exèrcit milicià, les dissensions en el front governamental, el fracàs dels intents negociadors o la vulnerabilitat de l'Exèrcit Popular de la República, etc.

El darrer capítol —*A l'entorn dels usos públics de la història: (des)memòria republicana en la Catalunya actual?* de Montserrat Duch Plana— forma part d'una «recerca més àmplia sobre la memòria de les tradicions vençudes a l'Espanya franquista, sigui el republicanisme, l'obrerisme, el feminisme o el nacionalisme basc, català o gallec». Segons aquesta historiadora, la memòria republicana ha hagut de bregar sempre contra el record de la guerra civil, per això no hi ha hagut un veritable memòria de la República. El que hi ha hagut són memòries conflictives «que impedeixen un discurs compartit de la memòria col·lectiva», i una transició democràtica i una reforma pactada que han pogut imposar pràcticament fins als nostres dies l'amnèsia i l'oblit de la República. De tota manera, val a dir que el temps que ha passat entre el text elaborat per Montserrat Duch i el 2010, les coses han començat a canviar. El Parlament de Catalunya va aprovar l'octubre del 2007 la Llei del Memorial Democràtic, una institució que està fent una tasca important contra la desmemòria històrica.